

National Seminar on
Antarnu Ughadatu Dwar : Patra

Managed by Arya Kanya Vidyalaya Trust
Gurukul Mahila Arts and Commerce College
At & Post : Tapobhumi, Arya Kanya Gurukul Campus, Jubilee, Bokhira Vistaar,
PORBANDAR- 360579 GUJ INDIA
Re-Accredited 'B' (CGPA 2.38) by NAAC
Phone : +91 286 2245561|+91 9374129126

ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમી, ગાંધીનગર અને
ગુરુકુળ મહિલા આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ, પોરબંદરના
સંયુક્ત ઉપક્રમે આયોજિત

એક દિવસીય રાષ્ટ્રીય પરિસંવાદ
'અંતરનું ઉઘડતું દ્વાર : પત્ર'

(ગુજરાતી / હિન્દી / સરકૃત / અંગ્રેજી ભાષાના પરસાહિત્ય સંદર્ભે)
તા.૦૩-૦૧-૨૦૨૬

કાર્યક્રમની રૂપરેખા

રજિસ્ટ્રેશન તથા અભ્યાહાર : સવારે ૮:૩૦ થી ૯:૩૦

ઉદ્ઘાટન બેઠક

સમય : ૯:૩૦ થી ૧૧:૦૦

અધ્યક્ષ : ડૉ. ભાગ્યેશ જાડા (આચિટરન્ટ પ્રોફેસર, ગુજરાતી વિભાગ)

- વેદમંત્ર યાન : કોલેજની વિદ્યાર્થિનીઓ
- દીપ પ્રાગટ્ય : મહેમાનોના હસ્તે
- પૂર્વભૂમિકા : ડૉ. અનુપમ આર. નાગર (પ્રાચાર્યશ્રી, ગુરુકુળ મહિલા આર્ટ્સ & કોમર્સ કોલેજ)
- શબ્દોથી સ્વાગત : ડૉ. શર્મિષ્ઠા પટેલ (અધ્યક્ષા, ગુજરાતી વિભાગ)
- મહેમાનોનું સ્વાગત :
 - ડૉ. જયેન્દ્રસિંહ જાડવ (મહામાત્રશ્રી, ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમી, ગાંધીનગર)
 - ડૉ. ભાગ્યેશ જાડા (અધ્યક્ષશ્રી, ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમી, ગાંધીનગર)
 - ડૉ. નરોત્તમ પદાણ (સાહિત્યકાર અને ઈતિહાસવિદ્)
 - ડૉ. દત્તાત્રય મુરુમકર (પ્રોફેસર, હિન્દી વિભાગ, મુંબઈ યુનિવર્સિટી, મુંબઈ)
 - ડૉ. નિલ્લા પટેલ (અધ્યક્ષા, ગુજ. વિભાગ, આર્ટ્સ & કોમર્સ કોલેજ, આંકલાવ, સ.પ. યુનિવર્સિટી,)
 - ડૉ. રતિલાલ સેહિત (પ્રોફેસર, ગુજરાતી વિભાગ, મુંબઈ યુનિવર્સિટી, મુંબઈ)
 - ડૉ. મહેશ મકવાણા (આસી.પ્રોફેસર, ગુજરાતી વિભાગ, સરકારી વિનયન કોલેજ, ગાંધીનગર.)
 - શ્રી નરેશભાઈ મહેતા (માહિતી અધિકારીશ્રી, માહિતી ભારત, પોરબંદર)
 - આર્યકન્ય વિદ્યાલય ટ્રસ્ટ પ્રતિનિધિ
 - IQAC મેમ્બર્સ
- પ્રાસંગિક સંબોધન : ડૉ. જયેન્દ્રસિંહ જાડવ (મહામાત્રશ્રી, ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમી, ગાંધીનગર)
- મુખ્ય મહેમાન : ટ્રસ્ટ પ્રતિનિધિ શ્રી અમિતભાઈ ભટ્ટ
- અતિથિવિશેષશ્રી : ડૉ. નરોત્તમ પદાણ (સાહિત્યકાર અને ઈતિહાસવિદ્)
- અધ્યક્ષીય ઉદબોધન : ડૉ. ભાગ્યેશ જાડા (અધ્યક્ષશ્રી, ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમી, ગાંધીનગર)
- બીજરૂપ વક્તવ્ય : ડૉ. દત્તાત્રય મુરુમકર

આભાર હર્શન : ડૉ. કેતકીબેન પંડ્યા (એસોસિએટ પ્રોફેસર, અંગ્રેજી વિભાગ)

સહુમાન

प्रथम वेळ

समय : ११ :०० થી १२:३०

संवालय : डॉ. तपनभाई टांडे (ऑनोर्सिबेट प्रोफेसर, अंबेडकर विद्यालय)

वेळ अध्यक्षी : डॉ. रतिलास रोहित

वक्ता : डॉ. निव्या पटेल : 'वि.कु आवुं छुं' : सर्जकनी कोंडमां डोंकियुं

वक्ता : डॉ. हत्तात्रय मुरुमकर : 'दि-दी पत्र साहित्य'

आचार्य दर्शन : डॉ. अरकांत औषध (आसिस्टंट प्रोफेसर, अंबेडकर विद्यालय)

लोखन विराम : १२:३० થી १:३०

द्वितीय वेळ

समय : ०१:३० થી ०३:३०

संवालय : डॉ. लालिषेन ओडवाडिया (ऑनोर्सिबेट प्रोफेसर, दि-दी विद्यालय)

वेळ अध्यक्षी : डॉ. प्रो. हत्तात्रय मुरुमकर

वक्ता : डॉ. महेश मकुवासा : 'रविभाषा संप्रदायनुं पत्र साहित्य'

वक्ता : डॉ. रतिलास रोहित : 'महाराष्ट्र सयाज्जुराव गायकवाडनुं पत्र साहित्य'

आचार्य दर्शन : डॉ. शर्णे-दुभाई श्रीधरी (आसिस्टंट प्रोफेसर, दि-दी विद्यालय)

था-विराम : ०३:३० થી ४:००

ત્રીજી બેઠક : સમાપન બેઠક
સમય : ૦૪:૦૦ થી ૦૫ :૦૦
સંચાલન : પ્રો. નિમિષા પડિત (કોમર્સ વિભાગ, અંગ્રેજી માધ્યમ)

બેઠક અધ્યક્ષત્રી : ડૉ. કેતકીબેન પંડ્યા, એસોસિએટ પ્રોફેસર, અંગ્રેજી વિભાગ

સંશોધનપત્ર યોગ્યન અને પ્રમાણપત્ર વિતરણ.

ડૉ. મોનુકુમાર અરવિંદભાઈ પટેલ : 'પત્રકારત્વ અને સાહિત્યિક પત્રકારત્વ'
પ્રો. સમભાઈ જો, બાપોદરા : 'ગુજરાતી : ચારણી સાહિત્યમાં પત્ર શૈલીનો પગરવ'
ડૉ. કિશોરકુમાર કે. કોડિયાતર : ગુજરાતી પત્ર સાહિત્યમાં પત્ર સ્વરૂપે વ્યક્ત થતું સમાજદર્શન 'પુત્રીને પત્રો'
કુ. બિંદીયા મહેન્દ્રગીરી મોસ્વામી : પત્રસાહિત્ય: તુલનાત્મક અભ્યાસ.
ડૉ. નયનકુમાર ડી. ટાંક : Letters as Pedagogy: The Didactic Use of Letters in Select Indian English Writing.

અધ્યક્ષીપ પ્રતિભાવ : ડૉ. કેતકીબેન પંડ્યા

સમાપન વક્તવ્ય : ડૉ. અનુપમ આર. નાગર, પ્રાચાર્યશ્રી, ગુરુકુલ મહિલા કોલેજ.

આભાર દર્શન: પ્રો.બમી પકિયાર (કોમર્સ વિભાગ, ગુજરાતી માધ્યમ)

શાંતિપાઠ

પ્રમાણપત્ર વિતરણ

ARSNAGAT
PRINCIPAL
Gurukul Mahila Arts & Commerce College
BORBANDAR

ARSHADAT
PRINCIPAL
Gurukul Mahila Arts & Commerce College
PORBANDAR

ARSNAGAT
PRINCIPAL
Gurukul Marathi Arts & Commerce College
PORBANDAR

ARSNAGAR
PRINCIPAL
Gurukul Model Arts & Commerce College
BORBANDAR

ARSHAGADY
PRINCIPAL
Gurukul Mahila Arts & Commerce College
ROBANDAR

ગુરુકુળ મહિલા કોલેજ ખાતે એક દિવસીય રાષ્ટ્રીય પરિસંવાદ યોજાયો

ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમી, ગાંધીનગરના સંયુક્ત ઉપક્રમે 'અંતરનું ઉઘડતું દ્વાર : પત્ર' વિષય પર થયું હતું આયોજન

તસલે - રાજવીરેન્દ્ર ચૈલસ

હેરબંદરગુજરાત

ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમી, ગાંધીનગર તથા ગુરુકુળ મહિલા આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ, પોરબંદરના સંયુક્ત ઉપક્રમે ગત તારીખ ૦૩-૦૧-૨૦૨૬ના રોજ એક દિવસીય રાષ્ટ્રીય પરિસંવાદ 'અંતરનું ઉઘડતું દ્વાર : પત્ર' નું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. ગુજરાતી, ઝિન્દી, સંસ્કૃત અને અંગ્રેજી ભાષાના પત્રસાહિત્યના સંદર્ભે ધોષાયેલા આ પરિસંવાદમાં દેરાબરના પ્રતિષ્ઠિત સાહિત્યકારો, વિદ્વાનો, સંશોધકો અને અધ્યાપકો ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

સવારે ૯:૩૦ થી ૯:૩૦ દરમિયાન રજિસ્ટ્રેશન તથા અલખાદાર ખાદ્ય સવારે ૯:૩૦ થી ૧૧:૦૦ દરમિયાન ઉદ્ઘાટન મેહકથી પરિસંવાદનો આરંભ થયો હતો. ઉદ્ઘાટન મેહકની શરૂઆત શ્રેયેશની વિદ્યાર્થિનીઓ દ્વારા વૈદિક મંત્રોચ્ચાર સાથે વેદમંત્ર ગાનથી કરવામાં આવેલ અને મહેમાનોના કરકમવો દ્વારા ટીપ પ્રાગલ્ભ ચિપિ દ્વારા કરવામાં આવી હતી. ઉદ્ઘાટન મેહકનું સંચાલન ગુજરાતી વિભાગના આસિસ્ટન્ટ પ્રો. ડો. ભાગ્યેશ ભટ્ટ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. તેઓએ આ પરિસંવાદની પ્રસ્તાવના આપતા કહેલું કે, અર્થવેદમાં સંદેશપ્રણાલીની શરૂઆત થયેલી; ત્યારબાદ ચાલકમ, ચંદ્રગુપ્ત મૌર્ય વગેરેએ યોધી સદીમાં પત્ર-ભવવાદ શરૂ કરેલો તેમજ કુતુમુદીન એમક અને અલાઉદ્દીન ખીલજી પણ સંદેશપ્રણાલીનો ઉપયોગ કરતા;

તો એક સમયે રાજકુટ, ધોડેસવાર, પાપાદ્ય તેમજ ક્યુતરનો સંદેશવાહક તરીકે ઉપયોગ થતો અને ભારતમાં વિધિવત રીતે ૧૮૩૦માં પોસ્ટઓફિસની શરૂઆત થઈ. પરિસંવાદની પૂર્વભૂમિકા ગુરુકુળ મહિલા આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજના પ્રાચાર્ય ડો. અનુપમ નાગરે રજૂ કરી હતી. જેમાં તેઓએ કહેલું કે, પત્ર મન, શબ્દ-ભાવ અને બૌદ્ધિકતા, ઈતિહાસ અને વર્તમાન વચ્ચેનો સંવાદ છે. એ ઉપરાંત તેઓએ લેટર શબ્દના દરેક અક્ષરને અલગ પાડી એલ એટલે કે લીસ્ટનીંગ અને લેંગ્વેજ, ઈ એટલે કે એક્સપ્રેસન અને ઈમોશન. ટી એટલે કે ટાઈમ અને ટૂથ, ઈ એટલે કે એમ્પથી અને આર એટલે કે, રિસ્કેક્શન જેવી ખાખતો પર ભાર મૂકેલો. તેઓએ સુભાષચંદ્ર બોઝ, રવીન્દ્રનાથ ટાગોર અને ઈન્દિરા ગાંધી, જ્યોત બીટ્સ અને કેની જાઉન, પ્રેમ, ઓસ્કર વાઈલ્ડ, સાત્ર, વિનોબા ભાવે, ગાંધીજી વગેરેના પત્રો વિશે ઈંગ્રણપૂર્વક છણાવટ કરેલ. ત્યારબાદ ગુજરાતી વિભાગના આચલ અને આ પરિસંવાદના સંયોજિકા ડો. શર્મિષ્ઠાબેન પટેલે મહેમાનોનું શબ્દોથી સ્વાગત કરેલ તેમજ સંભાષણ દ્વારા કરકમમાં ઉપસ્થિત મહેમાનો ડો. નરોત્તમ પલાજ, ડો. દત્તાત્રય મુરુમકર, ડો. નિવ્યાબેન પટેલ, ડો. મહેશ મકવાણા, ટ્રસ્ટ પ્રતિનિધિ અમિતભાઈ ભટ્ટ, ડો. અનુપમ નાગર, કોલેજની આઈ.ક્યુ.એ.સી.ના મેમ્બર્સ ડો. સી.જી.જોશી તેમજ સમીરભાઈ

તેજુરાનું સુતમાળા તેમજ સ્મૃતિચિન્હ અર્પણ કરીને સ્વાગત કરવામાં આવ્યું હતું. આ પરિસંવાદમાં ટ્રસ્ટ પ્રતિનિધિ તરીકે ઉપસ્થિત અમિતભાઈ ભટ્ટે સર્વે ટ્રસ્ટી મંડળ વતી શુભેચ્છા સંદેશ પાઠવ્યો હતો.

અતિથિ વિશેષ તરીકે પપારેલ પોરબંદરના સાહિત્યકાર તેમજ ઈતિહાસવિદ ડો. નરોત્તમ પલાજ સાહેબે પત્ર વિશે વાત કરતા કહેલું કે, ઈતિહાસનો સૌથી જૂનો પત્ર ગ્રીક સાહિત્યમાં સંત પાઉલનો પત્ર છે જે સિલ્હુ તથા ગ્રીક ભાષામાં લખાયેલો છે અને ખાઈખલના ન્યુ ટેસ્ટમેન્ટમાં મળેલ છે. અત્યાર સુધી તેઓના ૨૧ પત્રો મળેલા છે. ભારતમાં પદ્મતિસરનો પત્ર સૌપ્રથમ વખત ટુકમહીએ કૃષ્ણને સંસ્કૃતમાં વસંતતિલકા છંદમાં લખેલો, જેનો સમય નવમી સદીનો માનવામાં આવે છે અને જે ભગવદ્ગુરુણમાં દશમસ્કંધના ૬૨માં અધ્યાયમાં જોવા મળે છે. ત્યાર પછી ગુજરાતી ભાષાની વાત કરતા તેઓએ કહ્યું કે, ગુજરાતી ભાષાનો સૌપ્રથમ પત્ર નરસિંહ મહેતાએ કૃષ્ણ ભગવાનને ક્રૂડીના સ્વરૂપમાં લખેલો. તેઓએ કુલ આઠ પત્રો ભગવાન કૃષ્ણને લખેલા હોવાનું મનાય છે. ત્યારપછી મધ્યકાળમાં સંતોએ લખેલા પત્રો, રવિસાહેબે તેમના શિષ્યોને લખેલા પત્રો, દાસી જીવલે ધોયાવદરથી ઝીમ સાહેબને લખેલા પત્રો વગેરે જોવા મળે છે. અર્વાચીન

પુગમાં ગાંધીજીને ગુજરાતી ભાષામાં સૌથી વપારે પત્ર લખનાર તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. અંતમાં તેઓએ, કેદારનાથના કિશોરલાલ મણરૂવાણને પત્ર તેમજ વિજયપરીલબંદ સુરીજી મહારાજના પ્રાર્થનામીના પત્રોની વાત પણ કરી હતી.

ત્યાર પછીનું બીજરૂપ વક્તવ્ય ડો. દત્તાત્રય મુરુમકર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું. એમાં તેઓએ કહ્યું કે, વ્યક્તિના અંતરંગમાં રહેલી વાતને માત્ર પત્રમાં જ વ્યક્ત કરી શકાય છે અને પત્ર એ જિંદગી જીવવાનો સરલ માર્ગ શીખવે છે. તેઓએ યોગી અરવિંદે પાન્ની મનોરમાને ઈખરના સાલાકાર અંતર્ગત લખેલા પત્રોની વાત કરે અને તેઓએ કહ્યું કે, આમ પત્ર દિલથી દિલને આભાષી આભાષને જોડવાનું અને સંબંધ સ્થાપિત કરવાનું કામ કરે છે. તેઓએ ગાંધીજીએ કસ્તુરમાને લખેલા પત્રો, મેહરુએ તેમની ટીકરીને લખેલા પત્રો વગેરે વિશે વાત કરતા કહ્યું કે, પત્રને સમજવો જોઈએ તે મખલ, પ્રમ, ઈર્ષ્યાઈ વગેરેને સ્થાપિત કરે છે. પત્રનું કાર્ય સમજવું અને સમજાવવાનું છે પત્ર પોતાની સ્થિતિઓથી અલગત કરાવે છે. અંતમાં તેઓએ લિન્કને હેડમાસ્ટરને પોતાના ખાખકને નૈતિકતા શીખવવા માટે લખેલા પત્રોની વાત કરી અને અક્ષયલ હસતી લીખિત ગઝલ 'અક્ષર વક્ત લગતા છે' થી પોતાનું વક્તવ્ય સમાપન કર્યું હતું.

ટાલોર - રાજકોટિંક ચૌહાણ

ઉદ્ઘાટન સત્રના અને અંગ્રેજી વિભાગના અધ્યક્ષા ડૉ. કેતકીબેન પંડ્યા દ્વારા આભારદર્શન કરવામાં આવ્યું હતું અને રાષ્ટ્રગાન સાથે ઉદ્ઘાટન બેઠકનું સમાપન કરવામાં આવ્યું હતું અને પરિસંવાદની પ્રથમ બેઠકનો આરંભ કરવામાં આવ્યો હતો.

રાષ્ટ્રીય સ્ત્રેમીનારની પ્રથમ બેઠક સવારે ૧૧:૦૦ થી ૧૨:૩૦ દરમિયાન યોજાઈ હતી. આ બેઠકનું સંચાલન અંગ્રેજી વિભાગના પ્રાધ્યાપક ડૉ. નમનભાઈ ટોંક દ્વારા કરવામાં આવ્યું. બેઠકના અધ્યક્ષ તરીકે ડૉ. રતિલાલ રોહિત ઉપસ્થિત રહ્યા, વક્તા તરીકે ડૉ. નિવ્યા પટેલે 'શિ. હું આવું છું: સર્જની કોઠમાં ડેકિમ્યું' વિષય પર વાત કરતા ઝવેરચંદ મેઘાણીના પત્રો વિશે વાત કરેલી. 'હી. હું આવું છું' નામે એ ભાગમાં મેઘાણીના 1300 જેટલા પત્રોનું સંપાદન છે. પત્રો પરથી મેઘાણીને, તેમજ તેમના સમયને જાણી શકાય છે. પત્રની વાત આજે ભૂતકાલ બનવા ઠાગી હોય પરંતુ પત્રમાંથી અંગત-મિત્રઅંગત વાતો જાણી શકાય છે. મેઘાણીએ પોતાના પુત્ર, મિત્ર, પત્ની, પિતા વગેરેને સખાજ, શિશ્યા, રાષ્ટ્ર વગેરે વિષયો પર વિલાપી ઉપન્યાસથી પત્રો લખેલા. મેઘાણીના સંશોધનો પણ ખુબ અદ્યતન રહ્યા છે. મેઘાણીએ પોતાની પ્રથમ પત્ની હમયતીબેન તેમજ બીજી પત્ની ચિત્રદેવી, પુત્ર મહેન્દ્ર તો મહાન અને નાનક અને પોતાની પુત્રવધુ નિર્મળાને પણ પ્રસ્તુતિ સમયે પત્રો લખેલા. ત્યારબાદ ડૉ. દત્તાત્રય મુરુમકરે 'હિન્દી પત્ર સાહિત્ય' વિષય પર વિચારપ્રેરક વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું. જેમાં તેઓએ કહ્યું કે, ટાગોર, ટોલ્સ્ટોય, ગાંધીજી, નહેરુ વગેરેની

હિન્દીની સેવા અને પ્રચાર-પ્રસાર માટે જનનાયક આગળ આવે તે ખુબ જરૂરી છે. તેઓએ તેમના પત્રમાં રહેલ અંતરંગતા અને રચનાત્મક સંઘર્ષ વિશે વાત કરેલ. આ સત્રમાં આભાર દર્શન અંગ્રેજી વિભાગના અધ્યાપક ડૉ.અરુણ સેખર દ્વારા કરવામાં આવ્યું. બીજા વિરામ બાદ બીજી બેઠક યોજાઈ હતી. આ બેઠકનું સંચાલન હિન્દી વિભાગના અધ્યાપકા ડૉ. શાંતિબેન મોહવાડિયા દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું અને બેઠક અધ્યક્ષ તરીકે ડૉ. પ્રો. દત્તાત્રય મુરુમકર હાજર રહ્યા હતા. વક્તા શ્રી ડૉ. મહેશ મહવાણએ 'રવિભાણ સંપ્રદાયનું પત્ર સાહિત્ય' વિષય પર વાત કરતા કહ્યું કે, પત્ર નામ સંભળતા જ જૂની સ્મૃતિઓ તાજી થઈ જાય છે. તેઓએ સંતોના પત્રો વિશે વાત કરી અને કહ્યું હતું કે, રવિભાણ સંપ્રદાયના રવિસાહેબ એ પત્રોનું કેન્દ્રબિંદુ છે. તેઓએ નરભેરામનું અભિમાન કઈ રીતે ઓગળ્યું એ વિષયે બન્ને વચ્ચે થયેલા પત્ર વ્યવહારની વાત કરેલી. ત્યારબાદ પદમાં લખાયેલા પ્રિતમના તથા મોરારજીભેનના પત્રો વિશે વાત કરેલ. તેઓએ કહ્યું કે, સંત સાહિત્યમાં સૌથી વધુ મહત્વના પત્રો દાસી જીવણને ભીમ સાહેબે અને ભીમ સાહેબને દાસી જીવણે લખેલા પત્રો છે. આ બેઠકના બીજા વક્તા ડૉ. રતિલાલ રોહિતે 'મહારાજા સખાજરાવ ગાયકવાડનું પત્ર સાહિત્ય' વિષય પર પોતાનું વ્યાખ્યાન રજૂ કર્યું. જેમાં તેઓએ પત્રમાં રહેલી ધીરતા સંશોધની માનો કાગળ અને દેખતા દોકરનો જવાબ એવા કવિ સખાજનેલ, તેઓએ કહેલું કે, મહારાજા સખાજરાવ ગાયકવાડના હાથભાગ

૩૦૦૦ પત્રોના જલ ભાગો માથી આવે છે. આ પત્રોમાં મહારાજનું ઉદારપણું, માનવતા વગેરે જોવા મળે છે. તેઓએ ૬૫ વર્ષના શાસ્ત્રના કાળ દરમિયાન પણ ખાનગી પત્રો પણ લખેલા. જેમાં એસએસઈનિયમ કે જેનો તેમના ગુરુ હતા તેમના પત્રોનો પણ સમાવેશ થાય છે. રાજ્યમાં કૃષિશાસ્ત્રના સમાવેશની વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિની શોધ કરનાર રેડ સાયેનો તેમનો પત્ર વ્યવહાર પણ સંશોધન છે. મહારાજા સખાજરાવ પત્રો દ્વારા પોતાના મિત્રોને પુસ્તકો વાંચવાનું કહેતા અને પોતાના રાજ્યમાં અનુકાર પણ કરાવતા. અંતમાં તેઓએ આભાસાહેબ ઓબેકરનો પત્ર, નરસિંહ મહેતાની હુડી, કુંવરભાઈનું મામેરૂ વગેરે વિશે વાત કરેલ. આ સત્રના અંતે પ્રો. દત્તાત્રયભાઈ મુરુમકરે અધ્યક્ષીય ઉદ્બોધન આપ્યું હતું. આ સત્રમાં આભારદર્શન હિન્દી વિભાગના અધ્યાપક ડૉ. રાજેન્દ્રભાઈ સૌધરી દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. પરિસંવાદની ત્રીજી અને અંતિમ સમાપન બેઠક બપોરે ૪:૦૦ થી ૫:૦૦ દરમિયાન યોજાઈ હતી. આ બેઠકનું સંચાલન કોમર્સ અંગ્રેજી માધ્યમના કોઓર્ડિનેટર નિમિષા પંડિત દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. બેઠક અધ્યક્ષ તરીકે અંગ્રેજી વિભાગના અધ્યાપકા ડૉ. કેતકીબેન પંડ્યા હતા. આ બેઠકમાં સંશોધનપત્રોનું વાંચન તથા પ્રમાણપત્ર વિતરણ કરવામાં આવ્યું. જેમાં સૌપ્રથમ ડૉ. સેજલ દવેએ 'સંસ્કૃત સાહિત્યમાં પત્ર સાહિત્ય: એક વિવેચનાત્મક અભ્યાસ' વિષય પર પોતાનું સંશોધનપત્ર રજૂ કરેલ. પછી પ્રો. રાખાભાઈ બાપોદરાએ 'ગુજરાતી ચાણી સાહિત્યમાં પત્ર શૈલીનો પરિવર્તન' વિશે વાત કરેલ. ડૉ. કિશોરકુમાર કે.

શીરપાતરે 'ગુજરાતી પત્ર સાહિત્યમાં પત્ર સ્વરૂપે ભક્ત વતું સમાજદર્શન: પુત્રીને પત્રો', કુ. બિંદીયા મહેન્દ્રગીરી ગોસ્વામીએ 'પત્રસાહિત્ય: તુલનાત્મક અભ્યાસ' તથા ડૉ. નયનકુમાર ડી. ટાંકે 'લેટર્સ એન્ડ પેડાગોજી: ૫ બુક ઓફ લેટર્સ ઈન સિલેક્ટેડ ઈન્ડિયન ઈન્સિયર રાઈટિંગ' વિષય પર પોતાનું સંશોધનપત્ર રજૂ કરેલ. આ બેઠકના અધ્યક્ષ ડૉ. કેતકીબેન પંડ્યાએ પોતાનો પ્રતિભાવ આપતા એસ. એમ. યુ રીડર સરની પામેલા, હિન્દી-ગુજરાતી ગીતોમાં પત્ર, અરવિંદના પત્રોમાં યોગા વગેરે વિશે વાત કરેલ. સમાપન વક્તાવ્ય કોલેજના પ્રાચાર્ય ડૉ. અનુપમ નાગર દ્વારા આપવામાં આવેલ જેમાં તેઓએ પત્રને સ્પંદન તરીકે ઓળખાવવાનો સફળ પ્રયત્ન કરેલો. તેમણે કહેલું એલ એટલે કે સેલ્ફ અવેકનિંગ-આભાજાનુભૂતિ, પી એટલે કે પલ્સ ઓફ ફિસિંગ-બાવાનાનો પંખકાર, એ એટલે કે અવેરનેસ-જાગૃતાતા, એન એટલે કે નેગેટિવ કેપેબિલિટી-નકારાત્મક સમર્થતા, ડી એટલે કે ડિપ્લો-ડિગ્રા અને એ એટલે કે અલ્ટીમન્ટ-સમરસતા જેના સમન્વયથી પત્ર સંપૂર્ણ અભિવ્યક્તિ પામે છે. કાર્યક્રમના અંતે કોમર્સ વિભાગના મુલાકાતી વ્યાખ્યાતા અમી પદિયાર દ્વારા આભારદર્શન કરવામાં આવેલ. અને પરિસંવાદના અંતે સાંતિપાદ તથા પ્રમાણપત્ર વિતરણ કરવામાં આવ્યું હતું. આ આ પરિસંવાદમાં રિસર્ચ સ્કોલર, ડા. ડી સુગન્દ, ગુજરાતી કોલેજના અધ્યાપકો અને વિદ્યાર્થીઓ, કોલેજના અધ્યાપકો, ભુતપૂર્વ અને વર્તમાન વિદ્યાર્થીઓ એમ કુલ ૨૮૦ જેટલા સંશોધનાર્થી જોડાયા હતા.

Press – Note

one-day National Seminar titled “The Opening Door of the Inner Self: Letters” was organised on 03 January 2026 as a joint initiative of the Gujarat Sahitya Akademi, Gandhinagar, and Gurukul Mahila Arts and Commerce College, Porbandar. The seminar, centred on epistolary literature in Gujarati, Hindi, Sanskrit, and English, witnessed the presence of distinguished litterateurs, scholars, researchers, and academicians from across the country.

The programme commenced in the morning with registration and refreshments from 8:30 a.m. to 9:30 a.m., followed by the inaugural session from 9:30 a.m. to 11:00 a.m. The inaugural session began with the chanting of Vedic hymns by the college students, creating a serene and auspicious atmosphere, followed by the ceremonial lighting of the lamp by the invited guests.

The inaugural session was conducted by Assistant Professor Dr. Bhargav Bhatt of the Gujarati Department. While presenting the introduction to the seminar, he noted that the origins of communication can be traced back to the *Atharvaveda*. He highlighted that organised letter-writing began in the fourth century during the times of Chanakya and Chandragupta Maurya, and that rulers such as Qutbuddin Aibak and Alauddin Khilji also employed structured communication systems. Messengers such as royal envoys, horsemen, foot soldiers, and even pigeons were once used to convey messages, while the formal establishment of the postal system in India took place in 1837.

The conceptual background of the seminar was presented by Principal Dr. Anupam Nagar of Gurukul Mahila Arts and Commerce College. He described the letter as a dialogue between the mind and emotion, intellect and expression, history and the present. He further interpreted the word *LETTER* symbolically:

L for Listening and Language,
E for Expression and Emotion,
T for Time and Truth,
E for Empathy, and
R for Reflection.

He offered an in-depth discussion on letters written by figures such as Subhas Chandra Bose, Rabindranath Tagore, Indira Gandhi, John Keats and Fanny Brawne, Premchand, Oscar Wilde, Jean-Paul Sartre, Vinoba Bhave, and Mahatma Gandhi.

Following this, Dr. Sharmishtha Patel, Head of the Gujarati Department and Coordinator of the seminar, formally welcomed the guests. The dignitaries—including Dr. Narottam Palan, Dr. Dattatray Murumkar, Dr. Nivya Patel, Dr. Mahesh Makwana, Trust representative Amit Bhatt, Dr. Anupam Nagar, IQAC

members including Dr. C. G. Joshi, and Sameer Tejura—were felicitated with garlands and mementoes.

On behalf of the Trust, Amit Bhatt conveyed his best wishes for the success of the seminar. The chief guest, eminent litterateur and historian from Porbandar, Dr. Narottam Palan, spoke on the historical significance of letters. He stated that the oldest known letters are those of Saint Paul in Greek literature, written in Hebrew and Greek and included in the New Testament, with 21 such letters discovered so far. In the Indian context, he explained that the earliest systematic letter was written by Rukmini to Krishna in Sanskrit, composed in *Vasantatilaka metre* during the ninth century, and found in the *Bhagavata Purana* (Skandha 10, Chapter 52).

Speaking on Gujarati literature, he noted that Narsinh Mehta wrote the earliest Gujarati letter to Lord Krishna in the form of a *hundi*, and is believed to have written eight such letters. He referred to medieval saintly correspondence, letters written by Ravi Saheb to his disciples, and the exchange between Dasi Jivan and Bhim Saheb. In the modern era, Mahatma Gandhi was identified as the most prolific letter writer in Gujarati. He concluded by referring to letters written to Kishorlal Mashruwala from Kedarnath and the devotional letters of Vijaysheelchandra Suriiji Maharaj.

The seed lecture was delivered by Dr. Dattatray Murumkar, who emphasised that letters uniquely express the inner self and teach the art of living with simplicity. He discussed the letters written by Sri Aurobindo to his wife Manorama, highlighting how letters connect heart to heart and soul to soul. He also spoke about letters written by Gandhi to Kasturba and Nehru to his daughter, explaining how letters nurture love, care, and moral elevation. He concluded with a reference to Abraham Lincoln's letter to a school headmaster, and recited the ghazal "*Aksar Waqt Lagta Hai*" to conclude his address.

The inaugural session concluded with a vote of thanks by Dr. Ketaki Pandya, Head of the English Department, followed by the National Anthem.

The first academic session of the National Seminar was held from 11:00 a.m. to 12:30 p.m., conducted by Dr. Nayan Tank of the English Department, with Dr. Ratilal Rohit as Session Chair. Dr. Nivya Patel presented a paper titled "*Li. Hu Aavu Chhu: A Glimpse into the Creative Womb*", discussing Zaverchand Meghani's letters, highlighting how nearly 1,300 edited letters reveal both the man and his era. She discussed Meghani's correspondence with family members and his unique forms of address.

This was followed by Dr. Dattatray Murumkar's lecture on Hindi Epistolary Literature, where he stressed the importance of national leaders in the promotion of Hindi. The session concluded with a vote of thanks by Dr. Arfat Saiyed.

After the lunch break, the second session was conducted by Dr. Shanti Modhwadiya, Head of the Hindi Department, with Dr. Dattatray Murumkar as Chair. Dr. Mahesh Makwana spoke on “*Epistolary Literature of the Ravibhan Tradition*”, emphasising the central role of Ravi Saheb and the emotionally rich correspondence among saints. He highlighted the importance of letters exchanged between Dasi Jivan and Bhim Saheb.

The second speaker, Dr. Ratilal Rohit, delivered a lecture on “*The Epistolary Literature of Maharaja Sayajirao Gaekwad*”. He explained that nearly 3,000 letters of Maharaja Sayajirao Gaekwad are preserved, reflecting his humanitarian vision and intellectual generosity. He also discussed the Maharaja’s correspondence with scholars, mentors, and reformers, including Babasaheb Ambedkar.

The session concluded with the Chair’s remarks and a vote of thanks by Dr. Rajendra Chaudhary.

The third and concluding session was held from 4:00 p.m. to 5:00 p.m., conducted by Nimisha Pandit, Coordinator of the Commerce English Medium, and chaired by Dr. Ketaki Pandya. Research papers were presented by Dr. Sejal Dave, Prof. Rambhai Bapodara, Dr. Kishorkumar Kodiyatar, Bindiya Mahendragiri Goswami, and Dr. Nayankumar Tank on various dimensions of epistolary literature across languages.

In her presidential remarks, Dr. Ketaki Pandya reflected on letters in literature, music, and yogic philosophy. The concluding address was delivered by Principal Dr. Anupam Nagar, who described the letter as *SPANDA*—a living vibration:

S – Self-awareness,
P – Pulse of feeling,
A – Awareness,
N – Negative capability,
D – Depth,
A – Alignment.

The programme concluded with a vote of thanks by Guest Lecturer Ami Padhiyar from the Commerce Department, followed by a peace prayer and certificate distribution.

The seminar witnessed the participation of approximately 280 research scholars, PhD students, college faculty, students, and alumni from across Gujarat, making it a vibrant confluence of scholarship, reflection, and dialogue.

